

- identity and its dynamics] / N. V. Khazratova // Pedagogichnyi protses: teoriia i praktyka. Seriia «Psykhologhiia». – 2016. – 3 (54). – P. 78–84.
5. Яблонська Т. Теоретико-методологічні основи дослідження розвитку ідентичності дитини в системі сімейних взаємин / Т. Яблонська // Психологія особистості. – 2015. – 1 (6). – С. 250–260.
Iablonska T. Teoretyko-metodolohichni osnovy doslidzhennia rozvytku identychnosti dytyny v systemi simeinykh vzaiemyn [Theoretical and methodological foundations of the child identity development study in the system of family relationships] / T. Yablonska // Psykhologhiia osobystosti. – 2015. – 1(6). – P. 250–260.
6. Abric, J. C. Central system, peripheral system: their functions and roles in the dynamics of social representations / J. C. Abric // *Paperson Social Representations*. – 1993. – 2 (2). – P. 75–78.
7. Bartels, J. Multiple organizational identification levels and the impact of perceived external prestige and communication climate / J. Bartels, A. Pruyn, M. De Jong, I. Joustra // *Journal of Organizational Behavior*. – 2006. – 28 (2). – P. 173–190.
8. Tajfel, H. The social identity theory of intergroup behavior / H. Tajfel, J. Turner // *Psychology of intergroup relations*. – Chicago : Nelson-Hall, 1985. – P. 7–24.
9. Van Dick, R. To Be (long) or Not to Be (long): Social identification in Organizational Contexts / R. Van Dick, U. Wagner, J. Stellmacher, O. Christ, P. Tissington // *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*. – 2005. – 131 (3). – P. 189–218.
10. Van Knippenberg, D. Organizational identification versus organizational commitment: Self-definition, social exchange, and job attitudes / D. Van Knippenberg, E. Sleebos // *Journal of Organizational Behavior*. – 2006. – 27 (5). – P. 571–584.
11. Vora, D. A model of dual organizational identification in the context of the multinational enterprise / D. Vora, T. Kostova // *Journal of Organizational Behavior*. – 2007. – 28(3). – P. 327–350.

УДК 159.923.2

О. В. Савченко

Received: September 29, 2017

Received: October 30, 2017

Accepted: November 26, 2017

РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У статті визначено вплив окремих складників рефлексивного процесу на рівень ефективності функціонування соціального інтелекту як психічного механізму встановлення, підтримання та регулювання соціальних відносин особистості з навколишніми. Дослідник виокремив п'ять етапів рефлексії як про-

цесу пошуку засобу додання проблеми: (1) сприйняття суперечності; 2) аналіз причин виникнення проблеми; 3) пошук засобу зняття суперечності; 4) розв'язання проблеми; 5) оцінка результату, – які забезпечуються рефлексивними діями (моделювання, рефлексивний аналіз, антиципація, планування, довільне управління, емоційний контроль, моніторинг, усвідомлення та оцінка). Запропоновано критерії оцінки ефективності функціонування соціального інтелекту (адекватність, адаптивність, ефективність, усвідомленість), які операціоналізовані через показники психодіагностичних і дослідницьких методик. Результати кореляційного аналізу виявили, що частота застосування рефлексивних дій, особливо планування, моделювання та оцінювання, суттєво впливає на ефективність функціонування соціального інтелекту. Установлено, що звичка до активізації дій моделювання проблеми й моніторингу власної активності сприяє формуванню більш складного образу себе та більш критичному ставленню до власних можливостей. Надмірна активізація дій довільного контролю й здійснення моніторингу власної активності негативно позначається на рівні зрілості особистісного досвіду, знижує узгодженість подій особистісної історії, відкритість і діалогічність досвіду як системи. Рефлексивні дії (планування, моделювання, рефлексивний аналіз) дають змогу особистості ефективно долати когнітивну невизначеність ситуацій, здійснювати швидку орієнтацію в нових та складних обставинах. Рефлексивні акти оцінювання сприяють активізації метакогнітивної активності особистості, яка забезпечує регулювання й контроль пізнавальних та емоційних процесів, стимулює застосування минулого досвіду.

Ключові слова: соціальний інтелект, рефлексія, рефлексивна дія, метакогнітивна активність, соціальне ставлення, особистісний досвід.

Savchenko O. V. Reflection as a Factor of the Effective functioning of the Social Intelligence. The author of this article analyzes the influence of the reflective process' components on the level of the effective functioning of the social intelligence as a mental mechanism of establishing, maintaining and regulating the personal social relations with other persons. The researcher identifies five stages of reflection as a process of finding a method of problem overcoming: 1) perception of contradiction; 2) an analysis of the problem's causes; 3) the search a method of the contradiction removing; 4) the problemsolving; 5) evaluation of the result, – which are provided by reflective actions (modeling, reflective analysis, anticipation, planning, voluntary control, emotional control, monitoring, awareness and evaluation). The criteria of the effective functioning of the social intelligence (adequacy, adaptability, efficiency, awareness) are proposed and operationalized by the indicators of psychodiagnostic and research methods. The results of the correlation analysis revealed that the frequency of the reflective actions' using, especially planning, modeling and evaluation, significantly affects the level and nature of the effective functioning of the social intelligence. It is established that an activating the actions of problem modeling and own activity monitoring contributes to the formation of a more complex representation of oneself and a more critical attitude to one's own abilities. Excessively frequent using the actions of voluntary control and one's own activity monitoring affects the maturity

level of personality's experience in a negative direction, reduces the coherence of personal history events, decreases the openness and dialogicality of experience as a system. The reflective actions (planning, modeling and reflective analysis) determine the effective overcoming of situations' cognitive uncertainty and the rapid orienting in new and complex circumstances. The evaluation as a reflective act contributes to the activation of the personality's metacognitive activity, which ensures the regulation and control of cognitive and emotional processes, stimulates the reproduction of past experience.

Key words: social intelligence, reflection, reflective action, metacognitive activity, social attitude, personal experience.

Савченко Е. В. Рефлексия как фактор эффективности функционирования социального интеллекта. В статье анализируется влияние отдельных составляющих рефлексивного процесса на уровень эффективности функционирования социального интеллекта как психического механизма установления, поддержания и регулирования социальных отношений личности с окружающими. Исследователь выделил пять этапов рефлексии как процесса поиска средства преодоления проблемы: 1) восприятие противоречия; 2) анализ причин возникновения проблемы; 3) поиск средства снятия противоречия; 4) решение проблемы; 5) оценка результата, – которые обеспечиваются рефлексивными действиями (моделирование, рефлексивный анализ, антиципация, планирование, произвольное управление, эмоциональный контроль, мониторинг, осознание и оценка). Предложены критерии оценки эффективности функционирования социального интеллекта (адекватность, адаптивность, эффективность, осознанность), которые операционализованы через показатели психодиагностических и исследовательских методик. Результаты корреляционного анализа подтвердили, что частота применения рефлексивных действий, особенно планирования, моделирования и оценки, существенно влияет на эффективность функционирования социального интеллекта. Установлено, что привычка к активизации действий моделирования проблемы и мониторинга собственной активности способствует формированию более сложного образа себя и более критическому отношению к собственным возможностям. Чрезмерно частая активизация действий произвольного контроля и мониторинга собственной активности негативно сказывается на уровне зрелости личностного опыта, снижает согласованность событий личной истории, открытость и диалогичность опыта как системы. Рефлексивные действия (планирование, моделирование, рефлексивный анализ) позволяют личности эффективно преодолевать когнитивную неопределенность ситуаций, осуществлять быструю ориентацию в новых и сложных обстоятельствах. Рефлексивные акты оценки способствуют активизации метакогнитивных форм активности личности, которые обеспечивают регулирование и контроль познавательных и эмоциональных процессов, стимулируют воспроизведение прошлого опыта.

Ключевые слова: социальный интеллект, рефлексия, рефлексивное действие, метакогнитивная активность, социальное отношение, личностный опыт.

Постановка наукової проблеми та її значення. Традиції розглядати соціальний інтелект у структурному аспекті через аналіз його складових частин були визначені ще в працях Дж. Гілфорда, Н. Кантора, Р. Стернберга, Е. Торндайка. У сучасних дослідженнях найбільш популярним є вивчення когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів інтелекту, кожен із яких представлено набором знань, умінь, які забезпечують здатність особистості встановлювати, підтримувати та регулювати соціальні відносини з іншими особами (О. Савенков, А. Мельник, Е. Ізашкевич, Г. Філоненко, Л. Яворовська та ін.). Розгляд соціального інтелекту як когнітивної основи комунікативної та соціально-психологічної компетентності (Н. Альохіна, Ю. Ємельянов, Н. Кудрявцева й ін.), як факторів успішності навчальної та професійної діяльності (С. Руденко, Н. Каменська, М. Кременчуцька й ін.) дає змогу поширити погляди на природу соціального інтелекту, на ті функції, які він виконує в системі психічного відображення соціальних об'єктів, регулювання міжособистісних відносин особистості. «Соціальний інтелект як одна з провідних складових соціально-психологічної компетентності сприяє розумінню психології оточуючих, перебігу їхніх думок, намірів, інтересів і на цьому підґрунті – прогнозуванню конструктивних технік взаємодії» [4, 93].

Отже, функціональний підхід до соціального інтелекту як до механізму відображення соціальних об'єктів, регулювання соціальних відносин та моделювання соціальних форм поведінки дає змогу виокремлювати ті функції, виконання яких підвищує адекватність (М. Бобнєва, Ю. Ємельянов, Л. Лепіхова), адаптивність (В. Куницина), усвідомленість (Ю. Ємельянов), раціональність (Н. Кудрявцева) й ефективність (Л. Лепіхова, Д. Ушаков та ін.) взаємодії особистості з іншими особами. Серед найбільш значущих функцій соціального інтелекту дослідники виокремлюють активізацію внутрішнього досвіду (Д. Ушаков), прогнозування майбутніх подій (Ю. Ємельянов, Н. Каменська, М. Кременчуцька), мобілізацію внутрішніх ресурсів (В. Куницина), оцінювання власних можливостей (Н. Альохіна) й ін.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Основні функції соціального інтелекту, на думку В. Куниціної, полягають у такому: 1) забезпечення адекватності, адаптивності в мінливих умовах; 2) формування програми та планів успішної взаємодії в тактичному й стратегічному напрямках; 3) планування міжособистісних подій і прогнозування їхнього розвитку; 4) самостимулювання; 5) розширення соціальної компетентності; 6) саморозвиток, самопізнання, самонавчання; 7) мобілізація ресурсів,

що забезпечують психологічну витривалість та ін. [3]. Використання внутрішнього досвіду Д. Ушаков розглядає як відмінну функцію соціального інтелекту, яка «кардинально відрізняє його від всіх інших видів інтелекту» [8, с. 17]. Н. Альохіна виокремила три основні функції соціального інтелекту: пізнавально-оцінну, комунікативно-ціннісну та рефлексивно-корекційну. Пізнавально-оцінна функція забезпечує переробку інформації, необхідну для успішного прогнозування майбутніх подій. Комунікативно-ціннісна функція забезпечує формування адекватного ставлення до навколишньої дійсності. Рефлексивно-корекційна функція інтелекту виявляється в усвідомленні людиною свого впливу на інших, того враження, яке вона справляє на оточення, та в корегуванні форм взаємодії [1]. У дослідженнях Н. Каменської й М. Кременчуцької визначено прогностичну та конструюючу функції соціального інтелекту. Так, виявлено, що студенти з високим соціальним інтелектом уміють краще передбачати наслідки своєї та чужої поведінки, а також мають навички швидкого орієнтування в нових ситуаціях, маніпулювання стосунками з навколишніми [2].

Серед чинників, що визначають рівень сформованості й характер функціонування соціального інтелекту, виокремлено такі, як стать і психофізіологічні властивості (С. Харченко), вік (Л. Анциферова, О. Беляєва, А. Мельник), стаж роботи (О. Беляєва), емоційні властивості й особливості життєвого шляху (Д. Ушаков), цінності, мотиви та установки особистості (О. Лунєва) й ін. У межах функціонального підходу ми можемо розглядати рефлексію як важливий чинник ефективного функціонування соціального інтелекту, який формує підстави для активізації внутрішньої активності особистості в процесі соціальної взаємодії з іншими. Рефлексія як процес, спрямований на відображення суб'єктом власних форм психічної активності, здійснює критичне переосмислення й оцінювання форм та змісту соціальної активності, співвідносить дії суб'єкта з вимогами й умовами ситуації, визначає підстави обирання тієї чи іншої форми соціальної взаємодії.

Мета статті – визначити вплив окремих складників рефлексивного процесу на рівень ефективності функціонування соціального інтелекту як психічного механізму.

Завдання дослідження: 1) визначити складники рефлексії як процесу пошуку особистістю засобу додання проблеми; 2) операціоналізувати критерії функціонування соціального інтелекту; 3) установити взаємозв'язки між рівнем сформованості рефлексивних дій та критеріями функціонування соціального інтелекту.

Методи та методики. У дослідженні застосовано такі емпіричні методи: метод змістово-сислового аналізу функцій мовленнєвих висловлювань у процесі дискурсивного розв'язання завдань (С. Ю. Степанов, І. М. Семенов, В. К. Зарецький, у модифікації М. І. Найдьонова) [5, 7], метод аналізу автонаративів (Н. В. Чепелева, у модифікації О. В. Савченко) [7], методика «Хто Я?» М. Куна й Т. Мак-Партланда, «Шкала толерантності до невизначеності» Мак Лейна, опитувальник «Метакогнітивна включеність у діяльність» (МАІ) Г. Шроу та Р. Деннісона. Установлення значущих взаємозв'язків здійснювалося через процедуру кореляційного аналізу первинних результатів психологічного обстеження.

Учасники дослідження – 91 студент Херсонського державного університету, котрі навчалися на першому (33 особи), другому (33 особи) та четвертому (25 осіб) курсах. Середній вік учасників – 21,5 років. Дослідження проводили у 2015–2016 рр.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Розглядаючи рефлексивний процес як процес розв'язання проблеми, яка виникає внаслідок появи об'єктивних суперечностей (відсутності відповідності між вимогами й умовами проблемної ситуації та можливостями суб'єкта), ми виокремили п'ять етапів, на яких актуалізуються різні рефлексивні дії, складники рефлексивного процесу. На першому етапі («сприйняття суперечності») рефлексивні дії суб'єкта спрямовані на побудову моделі проблеми, що виникає внаслідок неефективних спроб розв'язання завдання. Модель забезпечує репрезентування вихідних умов і вимог завдання, на підставі чого суб'єкт активізує свої заходи щодо пошуку засобу його розв'язання, мобілізації необхідних когнітивних та метакогнітивних ресурсів.

На другому етапі («аналіз причин виникнення проблеми») актуалізуються дії щодо рефлексивного аналізу сформованої моделі, що дає змогу визначити найсуттєвіші компоненти проблемної ситуації, зміна яких може призвести до формування нового погляду на проблему. Рефлексивний аналіз уможливорює сформулювати низку припущень стосовно причин низької ефективності власних дій, визначити найбільш суперечливі аспекти проблеми, які не узгоджуються з наявними уявленнями суб'єкта й із об'єктивними даними. На цьому етапі суб'єкт формує уявлення про кінцевий результат своєї внутрішньої активності за рахунок актуалізації антиципуючих рефлексивних дій.

Саме результат співвідношення очікуваного та отриманого дасть змогу суб'єкту прийняти рішення про продовження рефлексування або про його припинення.

На третьому етапі («пошук засобу зняття суперечності») суб'єкт перебирає наявні засоби розв'язання проблеми, які відповідають моделі, співвідносячи їх між собою за критеріями відповідності цілі, ситуації, образу очікуваного результату. Функцію регулювання активності суб'єкта виконують рефлексивні дії з планування власної активності, за допомогою яких і встановлюється послідовність перегляду альтернатив, визначаються пріоритетні засоби. Окрім засобу, суб'єкт визначається зі стратегією реалізації цього засобу, яка дає йому змогу організувати процес мисленнєвого експериментування, мета якого – зробити «прикидку» обраного засобу на модель проблеми перед його застосуванням на практиці.

На четвертому етапі («розв'язання проблеми») суб'єкт здійснює заходи з організації мисленнєвого експерименту: програвання подумки процесу застосування обраного засобу. Рефлексивні дії з довільного управління та контролю сприяють доведенню експерименту до кінця, отриманню певного результату. До їхніх функцій входить не лише відстеження рівня активності та емоційного включення суб'єкта в проблему, але й регулювання сили основної цільової інтенції, захист суб'єкта від появи нових сильних інтенцій, які можуть заблокувати активність у напрямі реалізації дій від зовнішніх об'єктів із високим рівнем валентності, що можуть мимовільно заволодіти увагою суб'єкта, та ін. У ході мисленнєвого експериментування активізуються й рефлексивні дії, пов'язані з моніторингом власної поточної активності. Постійне відстеження своїх розумових дій надає суб'єкту можливість утримувати себе в метаплані рефлексії, здійснювати поточне оцінювання характеру перебігу рефлексивної активності, вносити корективи в хід виконання інших рефлексивних дій.

Отриманий у ході рефлексування результат співвідноситься за допомогою оцінювання з очікуваннями суб'єкта на останньому етапі («оцінка результату»). Позитивний результат порівняння відображається в переживаннях успішності, що є сигналом для припинення рефлексивної активності та переходу в план «Я-діяча». Вихід із рефлексивного метаплану дає змогу перевірити обраний засіб на практиці. Отримання негативного результату стимулює суб'єкта до перевірки моделі проблемної ситуації, яку він створив, та до повторного проходження основних етапів рефлексивної активності. Суб'єкт активізує

рефлексивні дії з реконструювання моделі проблеми, які спрямовані на зміну певного елементу моделі, на перегляд відносин між складниками внаслідок унесених змін, на усвідомлення характеру внутрішніх зв'язків між елементами.

Отже, нами виокремлено такі рефлексивні дії, як моделювання, рефлексивний аналіз, антиципація, планування, довільне управління, емоційний контроль, моніторинг, усвідомлення й оцінка. Кожна рефлексивна дія була співвіднесена з категоріями змістово-сислового аналізу функцій мовленнєвих висловлювань у процесі дискурсивного розв'язання завдань, виокремлених М. І. Найдьоновим [5], а саме: моделювання, представлене категоріями «текст», «модель», «проблематизація», рефлексивний аналіз – «уявлення», «феноменологізація», антиципація – «інтенція», планування – «схема», довільне управління – «засіб», емоційний контроль – «мотивування», моніторинг – «операція», «самооцінка», усвідомлення – «рішення», «самовизначення», оцінка – «кваліфікація» [7].

Наступне завдання роботи – операціоналізувати критерії функціонування соціального інтелекту як психічного механізму. У табл. 1 ми представили основні критерії успішного функціонування соціального інтелекту, які співвіднесені з показниками психодіагностичних та дослідницьких методик.

Ми вважаємо, що адекватність функціонування соціального інтелекту виявляється в показниках самоопису особистістю своїх властивостей. Складність психічного образу особистості може бути досліджена через кількісні показники представленості позитивних, негативних, суперечливих і невизначених рис у власному «психологічному портреті». Адаптивність інтелекту як механізму можна досліджувати через показники активізації внутрішнього досвіду. У працях Н. В. Чепелевої виокремлено основні характеристики особистісного досвіду, а саме: діалогічність, відкритість, контекстуальність, гнучкість, динамічність, унікальність, самототожність та несуперечливість [6]. Певні з указаних властивостей досвіду, а саме: відкритість, діалогічність, самоцінність, самототожність, несуперечливість й інтегрованість, – були операціоналізовані в наших попередніх працях [7], що дало змогу визначити кількісну вираженість цих якостей і загального рівня зрілості всього особистісного досвіду за показниками аналізу автонаративів, що відтворювали досліджувані. Критеріями ефективності функціонування соціального інтелекту ми обрали показники, що відображають готовність особистості долати невизначеність ситуації. Здатність особистості орієнтуватися та знаходити

Таблиця 1

Операціоналізація критеріїв успішності функціонування соціального інтелекту

№ з/п	Критерій функціонування	Методика дослідження	Показник
1	Адекватність	Методика «Хто Я?» (М. Кун та Т. Мак-Партланд)	– Міра представленості позитивних рис характеру; – міра представленості негативних рис характеру; – міра представленості неоднозначних рис характеру; – міра представленості невизначених рис характеру;
2	Адаптивність	Метод аналізу автонаративів	– рівень відкритості, діалогічності, самоцінності, самототожності, несуперечливості, інтегрованості досвіду; – рівень зрілості особистісного досвіду;
3	Ефективність	«Шкала толерантності до невизначеності» Мак Лейна	– ставлення до нових ситуацій; – ставлення до складних ситуацій; – ставлення до невизначених ситуацій; – загальний рівень толерантності до невизначеності;
4	Усвідомленість	Опитувальник «Метакогнітивна включеність у діяльність» (МАІ) (Г. Шроу, Р. Деннісон)	– ступінь сформованості декларативних знань; – ступінь сформованості процедурних знань; – ступінь сформованості умовних знань; – рівень представленості операцій планування активності, стратегії інформаційного керування, – рівень операцій здійснення моніторингу, стратегій виправлення помилок, операцій оцінювання.

конструктивні засоби долання в складних і нових обставинах, а також у ситуаціях із високою когнітивною невизначеністю є важливим маркером особистісної зрілості, відкритості до набуття нового досвіду через пошук тих життєвих обставин, які дають змогу повною мірою виявляти свій особистісний потенціал. Рівень усвідомленості особистістю своїх властивостей, здібностей формувати й підтримувати соціальні відносини може бути представлений у показниках сформованості її метакогнітивної поінформованості, яка забезпечує саморегуляцію активності через актуалізацію уявлень людини про власні можливості

та здібності, організацію цілеспрямованого пошуку необхідної для розв'язання проблеми інформації. «Важливою підставою ефективного функціонування метакогнітивної поінформованості є сформована система здібностей до оцінювання власних властивостей, формування готовності до пошукової активності, самокорекції та саморозвитку власних якостей» [7, с. 180–181].

Проведення кореляційного аналізу за результатами психологічного обстеження виокремлених психічних властивостей дало змогу встановити значущі кореляційні зв'язки між показниками частоти застосування певних рефлексивних дій у процесі розв'язування складного завдання та маркерами успішності функціонування соціального інтелекту як психічного механізму встановлення, підтримання й регулювання соціальних відносин особистості з навколишніми. Ми з'ясували, що чим частіше людина застосовує рефлексивні дії, спрямовані на організацію моніторингу своєї активності, тим більше суперечливих рис вона визнає в собі ($r=0,21$; $\alpha \geq 0,95$). Наявність суперечливих ознак характеру свідчить про відсутність в особистості схильності до поляризації об'єктів, про її готовність шукати способи вирішення конфліктних ситуацій, підтримання конструктивних стосунків, про сумніви щодо прийнятих рішень, які активізують акти перевірки, більш ретельного обмірковування варіантів розв'язання проблем. Також встановлено, що чим частіше особистість застосовує дії з моделювання проблеми, визначення основної суперечності між об'єктивними характеристиками завдання й суб'єктивними умовами (наявними та потенційними ресурсами суб'єкта), тим більш критично вона ставиться до себе, більше негативних рис характеру визначає у своєму описі ($r=0,22$; $\alpha \geq 0,95$). Критичність самооцінки – важлива умова формування критичного мислення, яке, за даними Д. Халберн, підвищує інтелектуальний потенціал студентів, дає їм змогу більш ефективно справлятися з розв'язанням широкого кола проблем, формувати стосунки з оточенням, адекватні особистісним потребам та вимогам ситуації [7].

Ми отримали значущі взаємозв'язки між показником частоти застосування дій планування власної активності й несуперечливістю особистісного досвіду ($r=0,32$; $\alpha \geq 0,99$). Студенти, які звикли впорядковувати свої інтелектуальні дії, чітко визначати критерії для обрання засобів реалізації цілей та здійснювати контроль за дотриманням визначених вимог під час перегляду можливих варіантів, більше зусиль витрачають на узгодження різних подій свого життя з уявленнями

про себе, формуючи суперечливу картину світу, трансформуючи власні історії в напрямі зниження рівня внутрішнього напруження. Однак надмірна активізація дій щодо довільного управління й моніторингу власної активності здійснює негативний вплив на інтегрованість ($r=-0,24$; $\alpha \geq 0,95$ із категорією «схема»), відкритість ($r=-0,23$; $\alpha \geq 0,95$ із категорією «самооцінка»), діалогічність ($r=-0,21$) та несуперечливість ($r=-0,22$) свого досвіду, оскільки змушує особистість більше уваги приділяти зовнішнім аспектам своєї активності, які відволікають її від рефлексивного аналізу. Особистість вимушена докладати багато зусиль на зосередження фокусу уваги на внутрішніх об'єктах, на утримання себе в метаплані рефлексії, протидіючи бажанню швидко перейти в план виконання дій. Така активність відволікає людину від аналізу свого досвіду, від узгодження його фрагментів, що виявляється в низькому рівні його зрілості ($r=-0,22$).

Висока толерантність особистості до нових ситуацій залежить від її готовності застосовувати рефлексивний аналіз, який дає змогу сформулювати припущення щодо причин низької ефективності власних дій, визначити зони найбільш вірогідних помилок ($r=0,24$). Здатність особистості знаходити ефективні рішення в нових ситуаціях пов'язана з частотою застосування рефлексивних дій планування власної активності ($r=0,24$). Найбільше рефлексивна активність зумовлює готовність і здатність особистості долати ситуації з високою когнітивною невизначеністю, які потребують застосування стратегій її зменшення, визначення власних орієнтирів, що спрямовуватимуть пошукову активність. Так, толерантність до невизначених ситуацій залежить від частоти активізації актів моделювання проблеми й уточнення її репрезентації під час отримання додаткової інформації ($r=0,22$), планування внутрішньої активності ($r=0,25$), контролю емоцій, що заважають зосереджуватися на аналізі проблеми та пошуку засобів її додання ($r=0,25$). Рефлексивні дії забезпечують високу стійкість особистості щодо умов, які постійно змінюються, упорядкованість дій у складних обставинах, коли тривожність заважає аналізувати інформацію в повному обсязі.

Рефлексивні дії, спрямовані на оцінювання власних дій, припущень й отриманих проміжних результатів, пов'язані позитивними зв'язками з декларативними ($r=0,21$) та умовними ($r=0,22$) знаннями про себе, із рівнем сформованості здібності застосовувати стратегії інформаційного керування ($r=0,2$), із загальним рівнем метакогнітивної

включеності в діяльність ($r=0,2$). Отже, звичка оцінювати інформацію в процесі рефлексування сприяє підвищенню рівня метакогнітивної активності особистості, яка спрямовує зусилля на регулювання й контроль пізнавальних та емоційних процесів, відтворення досвіду, моніторинг середовища під час глибокого занурення особистості в обмірковування.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, звичка до активізації рефлексивних дій, спрямованих на моделювання проблеми та моніторинг власної активності, сприяє формуванню більш складного образу себе й більш критичному ставленню до власних можливостей. Надмірне зосередження уваги на утриманні довільного контролю та здійсненні моніторингу за власною активністю негативно позначається на рівні зрілості особистісного досвіду, оскільки знижується узгодженість подій особистісної історії, відкритість і діалогічність системи досвіду. Несуперечливість досвіду збільшується, якщо студенти виявляють звичку застосовувати планування не лише зовнішніх, а й внутрішніх форм активності. Рефлексивні дії (планування, моделювання, рефлексивний аналіз) дають змогу особистості ефективно долати когнітивну невизначеність у ситуаціях, здійснювати швидку орієнтацію в нових і складних обставинах. Контроль над емоціями в процесі рефлексування знижує рівень тривожності, посилює стійкість концентрації уваги. Рефлексивні акти оцінювання сприяють активізації метакогнітивної активності особистості, яка забезпечує регулювання та контроль пізнавальних й емоційних процесів, стимулює застосування минулого досвіду, його систематизацію. У подальшому планується проведення дисперсійного аналізу для встановлення більш чітких причинно-наслідкових зв'язків між змінними.

Література

1. Альохіна Н. В. Соціальний інтелект в структурі соціальної компетентності фахівців фармації / Н. В. Альохіна // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Серія «Психологія». – 2013. – Вип. 51, № 1046. – С. 60–63.
Alohina N. V. Sotsialnyi intelekt v strukturі sotsialnoyi kompetentnosti fakhivtsiv farmatsiyi [Social intelligence in the structure of social competence of specialists in pharmacy] / N. V. Alohina // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya «Psikholohiya». – 2013. – Vyp. 51, № 1046. – P. 60–63.
2. Каменська Н. Л. Рівень соціального інтелекту як прогностична компонента професійної успішності студентів – майбутніх психологів / Н. Л. Каменська, М. К. Кременчуцька // Актуальні проблеми психології. – 2015. – Вип. 27. – Т. 10. – С. 163–171.

- Kamenska N. L. Riven sotsialnoho intelektu yak prohnostychna komponenta profesiynoyi uspishnosti studentiv – maybutnikh psykholohiv [The level of social intelligence as a predictive component of professional success of students – the future psychologists.] / N. L. Kamenska, M. K. Kremenchutska // Aktualni problemy psykholohiyi. – 2015. – Т. 10, вур. 27. – Р. 163–171.
3. Куницына В. Н. Межличностное общение : учеб. пособие / В. Н. Куницына, Н. В. Казаринова, В. М. Погольша. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 544 с.
Kunitsyina V. N. Mezhlchnostnoe obschenie : ucheb. posobie / V. N. Kunitsyina, N. V. Kazarinova, V. M. Pogolsha. – SPb. : Piter, 2001. – 544 p.
4. Лепіхова Л. А. Вибір і соціально-психологічна компетентність / Л. А. Лепіхова // Особистісний вибір: психологія відчаю та надії / за ред. Т. М. Титаренко. – Київ : Міленіум, 2005. – С. 80–119.
Liepikhova L. A. Vybir I sotsialno-psikholohichna kompetentnist [Choice and socio-psychological competence] / L. A. Liepikhova // Osobystisnyi vybir: psikholohiya vidchayu tanadiyi / T. M. Titarenko (eds). – Kiev : Milenium, 2005. – P. 80–119.
5. Найдьонов М. І. Формування системи рефлексивного управління в організаціях / М. І. Найдьонов. – Київ : Міленіум, 2008. – 484 с.
Naydonov M. I. Formuvannia systemy refleksyvnoho upravlinnia v orhanizatsiyakh [Formation of system of reflective management in organizations] / M. I. Naydonov. – Kiev : Milenium, 2008. – 484 p.
6. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості : монографія / за ред. Н. В. Чепелевої. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 276 с.
Rozuminnia ta interpretatsiya zhyttievogo dosvidu yak chynnyk rozvytku osobystosti : Monografiya [Understanding and interpreting life experience as a factor of personality's development : Monograph] / N. V. Chepelieva [eds.]. – Kirovograd : Imeks-LTD, 2013. – 276 p.
7. Савченко О. В. Рефлексивна компетентність особистості : монографія / О. В. Савченко. – Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2016. – 593 с.
Savchenko O. V. Refleksyvna kompetentnist osobystosti : Monografiya [Reflective competence of personality : Monograph] / O. V. Savchenko. – Kherson : PP Vyshemyrskiy V. S., 2016. – 593 p.
8. Ушаков Д. В. Социальный интеллект как вид интеллекта / Д. В. Ушаков // Социальный интеллект: теория, измерение, исследования / под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. – Москва : Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. – С. 11–28.
Ushakov D. V. Sotsialniy intellekt kak vid intellekta [Social intelligence as a kind of intelligence] / D. V. Ushakov // Sotsialniy intellekt: Teoriya, izmerenie, issledovaniya / D. V. Lyusin, D. V. Ushakov (eds.). – Moskwa : Izd-vo «Institut psihologii RAN», 2004. – P. 11–28.